Dzikie zwierzęta w UG, UM i UMiG

Który organ ponosi odpowiedzialność za padłe zwierzęta w wyniku kolizji drogowej na drodze powiatowej i na drodze wojewódzkiej? Co w przypadku, jeżeli padłe zwierzę znajduje się na granicy działek osób prywatnych?

Wideoszkolenie PCC Poland skierowane do pracowników urzędów miast, urzędów gmin, którzy zajmują się sprawą dzikich zwierząt na terenie miast czy gmin.

Jaki jest sposób postępowania ze zwierzyną martwą lub ranną? Jakie służby wezwać w takiej sytuacji?

Na praktycznych warsztatach, prowadzący przybliży niezbędną wiedzę w zakresie dzikich zwierząt, poruszy kwestie postępowania w przypadku zgłoszeń dzikich zwierząt na terenie miast i gmin oraz zabezpieczania padłych leśnych zwierząt. Uczestnicy zyskają mnóstwo praktycznych i pomocnych wskazówek dotyczących uczestnictwa dzikich zwierząt w wypadkach kolizyjnych, szkód powodowanych przez dzikie zwierzęta oraz procedury, które należy wszcząć ku polepszeniu bezpieczeństwa i ochronie dóbr materialnych mieszkańców.

W programie m.in.:

- Jak powinna wyglądać dokumentacja w sprawie kolizji z uczestnictwem zwierząt leśnych? Jak wygląda postępowanie?
- W jaki sposób postępować z padłym dzikiem? Jakie służby powinno się zaangażować?
- Czy mając zabudżetowanie na leczenie bezdomnych zwierząt, urząd powinien pokryć koszty leczenia dzikich zwierząt?
- Jak postępować w przypadku zagryzienia gospodarskich psów i zwierząt gospodarskich przez dzikie zwierzęta, np. wilki?
- Jak powinien wyglądać wniosek o zgodę na rozebranie tam stworzonych przez bobry, tak aby został pozytywnie rozpatrzony?
- Jakie procedury wszcząć w przypadku zniszczenia gniazda bociana w wyniku wichury?
- Jak poradzić sobie z siedliskiem gołębi na balkonach mieszkańców, gdzie składają jaja?

Wzory pism, jakie otrzymają uczestnicy:

- Wzór umowy z kliniką weterynaryjną
- Wzór wniosku o zwrot kosztów leczenia rannych leśnych zwierząt
- Wzór sprawozdania dotyczącego odstrzału redukcyjnego bobrów, skierowane do RDOŚ

Szczegółowy program szkolenia:

Pytania, na które odpowiedzieliśmy podczas ostatniego szkolenia:

- Czy rejestr padłych zwierząt jest obowiązkowy? Czy wynika to z ustawy?
- Czy zarząd dróg może odmówić zebrania martwych zwierząt domowych np. kot, pies?
- W sytuacji, gdy członkowie koła łowieckiego nie stawiają się na miejscu zdarzenia, a zwierzę (np.

duży dzik) stanowi zagrożenie uniemożliwiające interwencję lekarza weterynarii, kto jest zobowiązany do jego uśpienia?
- Jeśli zwierzę padło na terenie działki, która jest osoby prywatnej, np. teren sadu to gmina nie ma obowiązku odbioru takiego zwierzęcia i płacenia za to?
- Co zrobić w przypadku dzika, który regularnie przychodzi pod blok na osiedlu mieszkalnym? Kto za to odpowiada?
- Co zrobić, jeśli Powiatowy Lekarz Weterynarii odmawia przyjazdu do martwego dzika?
- Kto powinien zakupić repelenty zapachowe? Powiat czy Gmina?
- Co w sytuacji, gdy dzik stoi na poboczu, nie ucieka i znajduje się blisko placu zabaw, nie reagując na próby przepłoszenia — kto powinien się nim zająć?
- Jeśli podejrzewamy, że znaleziony dzik czy lis jest chory, bo nie przejawia strachu przed człowiekiem i ma to miejsce po godzinach pracy urzędu i Inspekcji weterynaryjnej, to do kogo wtedy można zgłosić taki przypadek?
- Co, jeśli dzikie zwierzę np. łoś jest pod ścisłą ochroną gatunkową, a siedliska są w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowań?
- Jak należy postąpić w przypadku zgłoszeń mieszkańców o regularnym przebywaniu lisa przy posesjach w obszarze zamieszkałym, jeśli gmina nie posiada narzędzi oraz środków finansowych na takie zadanie?
- Jeśli bocian jest gatunkiem chronionym to dlaczego gmina ma podejmować interwencję? Często weterynarz nie wie, jak zająć się takim dzikim ptakiem i nie chce przyjechać na miejsce. Co w takiej sytuacji?
- Jeśli gniazdo bociana znajdujące się na terenie prywatnym, np. na konarze drzewa (bez korony) ulegnie uszkodzeniu to do kogo można się zgłosić w celu jego zdjęcia/naprawy?
- Czy rannym gatunkiem chronionym może zająć się weterynarz, z którym gmina ma umowę?
- Co, w przypadku, gdy dzikie zwierzę jest pod ochroną i nie można stosować barier zapachowych?
- Kto oprócz powiatowego może wydać decyzje o odbiorze? W przypadku domu, w którym przebywa 70 zwierząt w złych warunkach, powiatowy inspektorat weterynarii
- Jakie kompetencje są w odbiorze zwierząt domowych rzekomo źle traktowanych ma DIOZ?
- Czy gmina może obciążyć właściciela kosztami umieszczenia psa w schronisku? A jeśli gmina wyda decyzje odmowną to czy muszą je zwrócić? I kto ponosi koszt za ich odbiór przez DIOZ?
- Odebrano interwencyjnie na dwa psy. Okazało się, że właściciel posiadał sądowy zakaz posiadania psów. Zostanie wydana decyzja o ich odbiorze. Psy przebywają w schronisku. Pytanie, czy mogą już trafić do adopcji, biorąc pod uwagę, że nie mogą wrócić do właściciela? Złożono również zawiadomienie do prokuratury przez fundację odbierającą psy. Czy należy poczekać, czy dać szansę psom na nowy dom? Co, w przypadku psa odziedziczonego po zmarłej osobie? Nowi właściciele nie mogą się nim zająć, a schronisko odmawia przyjęcia prywatnym osobom.

I. Uczestnictwo dzikich zwierząt w kolizjach drogowych

- Przypadek: Sarna jest ranna w wyniku uczestnictwa w kolizji i wymagane jest leczenie-kto pokrywa koszty leczenia? Czy gmina, czy zarządca dróg?
- Gdzie gmina powinna odesłać zwierzęta ranne w wyniku kolizji drogowej?
- Jaki jest sposób postępowania ze zwierzyną martwą lub ranną. Jakie służby wezwać w takiej sytuacji?
- Co w momencie przypadku kiedy martwe zwierzę znajduje się w pasie drogi krajowej lub powiatowej — czy zarządca drogi powinien przejąć sprawczość nad zabezpieczeniem padłej zwierzyny ?
- Gdzie urzędy mogą uzyskać informacje, w sprawie przejęcia rannego zwierzęcia pod opiekę

weterynaryjną przez odpowiedzialne organy?
- Co w przypadku, jeżeli padłe zwierzę znajduje się na granicy działek osób prywatnych? Kto powinien odpowiadać za takie zwierzę?
- Co w momencie kiedy padłe zwierzę, w wyniku kolizji drogowej, znajduje się na rozstaju dróg lub skrzyżowaniu dróg?
- Co w przypadku, jeżeli doszło do wypadku z udziałem dzikiej zwierzyny na rozwidleniu dróg, gdzie po jednej stronie teren należy do innego województwa, a z kolei po drugiej stronie do kolejnego województwa?
- Czy można starać się o zwrot środków za utylizację padłych zwierząt, które są własnością skarbu państwa?
- Jaki organ powinien zająć się taką sprawą kolizji z udziałem zwierząt domowych np. kot, pies na drogach krajowych?
- Który organ ponosi odpowiedzialność za padłe zwierzęta w wyniku kolizji drogowej na drodze powiatowej i na drodze wojewódzkiej?
- Jak uzyskać pomoc w zakresie finansowym, aby pokryć poniesienie kosztów leczenia zwierząt rannych oraz koszty transportu do ośrodków rehabilitacyjnych?
- Co zrobić w przypadku zwierzyny padłej, znajdującej się poza pasem drogowym? Jaki organ powinien wziąć odpowiedzialność?
- Jak powinien wyglądać rejestr padłych zwierząt w wyniku kolizji?
- Jak powinna wyglądać dokumentacja w sprawie kolizji z uczestnictwem zwierząt leśnych? Jak wygląda postępowanie?
- Czy istnieje przepis prawny dotyczący jednostki, która powinna pokryć koszty padłych zwierząt w kolizji?
- Jaki jest zasięg obszaru oddziałów rehabilitacyjnych dla zwierząt rannych – stosownie do urzędu?
- Czy rejestr padłych zwierząt jest obowiązkowy? Czy wynika to z ustawy?
- Czy zarząd dróg może odmówić zebrania martwych zwierząt domowych np. kot, pies?

II. Padłe zwierzęta i pojawianie się zwierząt na terenie gminy i miasta

A. Leśne zwierzęta

- Jak gmina może wspomóc wykonawców odstrzałów? Czy jest możliwe refundowanie zużytego materiału sprzętu, ryczałt za dojazd? Środki finansowe są przekazywane do starostw powiatowych, przez co urzędy gmin nie mają dofinansowania w zakupywaniu środków na odstrzał restrykcyjny.
- Kto ma zapłacić za martwe zwierzę na działce prywatne?
- Co może zrobić mieszkaniec, gdy na terenie jego nieruchomości padnie martwa sarna? Kto powinien zająć się utylizacją?
- Jak postępować gdy zabezpieczenia standardowe nie są wystarczające w przypadku zagrożenia płynącego od dzikich zwierząt?
- Co robić gdy dzikie zwierzęta zakładają swoje siedliska na terenie działki prywatnej, ale koła łowieckie nie interweniują?
- Jakie służby powinny pomóc w przypadku pojawienia się zwierząt leśnych na terenach zabudowy?
- Kto powinien odłowić dzikie zwierzęta na terenie miejskim, w szczególności dziki? Czy marszałek, czy starosta? Kto ma finansować odłów takich zwierząt? Kto jest odpowiedzialny za padłe zwierzęta na terenie miejskim oraz na terenie osoby prywatnej? Kto może zwrócić się o zwrot do państwa za odpłatność, za poniesione koszty?

- Kto jest właścicielem dzikich zwierząt? Gmina czy Skarb Państwa? Na kim spoczywa odpowiedzialność odławiania dzikich zwierząt?
- Odstrzał redukcyjny: decyzje wydaje starosta, ale decyzja nie zawiera informacji o tym, kto ponosi koszty w sprawie odstrzału redukcyjnego. Co zrobić w takiej sytuacji?
- Jak powinna wyglądać interwencja doraźna w sytuacjach wypadkowych, kiedy dochodzi do sytuacji awaryjnych z udziałem dzikich zwierząt, w momencie kiedy urzędy nie mają straży gminnej czy miejskiej?
- Czy mając finansowe zabudżetowanie na leczenie bezdomnych zwierząt, czy urząd powinien ponosić koszty leczenia dzikich zwierząt?
- Przypadek specjalny: Jak sobie radzić w momencie kiedy są zgłoszenia mieszkańców, że mieszkaniec przetrzymuje dzikie zwierzę, nie chce oddać ze względu na więź emocjonalną? Jak powinien zareagować urzędnik? Jak poprawić wizerunek urzędnika na bardziej pozytywny/przyjazny?

B. Dziki

- W jaki sposób prawidłowo odnieść się do przepisu, który nie pozwala w formie dotacji wynająć firmę, która zajmowałaby się odstrzałem dzików? Dziki dokonują zniszczeń w uprawach i pojawiają się na obszarach nieruchomości mieszkańców?
- Jaki jest sposób postępowania z padłym dzikiem? Jakie służby powinno się zaangażować?
- Kwestia zabezpieczenia dzików padłych: jak powinna wyglądać procedura zabezpieczania dzików padłych, zanim pojawią się odpowiednie służby?
- Przypadek: dziki pojawiły się na terenach zabudowy: na terenach szkół gminnych i innych ośrodkach gminnych. Jak się przed tym bronić?
- Jakie informacje należy zawrzeć w ogłoszeniach zagrożenia ze strony dzików, w oparciu o podstawy prawne? Co jest podstawą do wydania ogłoszenia, decyzji o akcji edukacyjnej?
- Czy starostwo może się przychylić do wniosków dotyczących odstrzału redukcyjnego dzików?
- Jak uargumentować wniosek o odstrzelenie redukcyjne dzików, aby był pozytywnie rozpatrzony przez starostwo? Czy warto do wniosku dołączać zdjęcia oraz zeznania mieszkańców?
- Co gmina może zrobić z dzikami wchodzącymi na tereny prywatne?
- Jakich działań oczekiwać od instytucji, aby pomogły w temacie dzików?
- W sytuacji, gdy członkowie koła łowieckiego nie stawiają się na miejscu zdarzenia, a zwierzę (np. duży dzik) stanowi zagrożenie uniemożliwiające interwencję lekarza weterynarii, kto jest zobowiązany do jego uśpienia?
- Jeśli zwierzę padło na terenie działki, która jest osoby prywatnej, np. teren sadu to gmina nie ma obowiązku odbioru takiego zwierzęcia i płacenia za to?
- Co zrobić w przypadku dzika, który regularnie przychodzi pod blok na osiedlu mieszkalnym? Kto za to odpowiada?
- Co zrobić, jeśli Powiatowy Lekarz Weterynarii odmawia przyjazdu do martwego dzika?
- Kto powinien zakupić repelenty zapachowe? Powiat czy Gmina?
- Co w sytuacji, gdy dzik stoi na poboczu, nie ucieka i znajduje się blisko placu zabaw, nie reagując na próby przepłoszenia — kto powinien się nim zająć?
- Jeśli podejrzewamy, że znaleziony dzik czy lis jest chory, bo nie przejawia strachu przed człowiekiem i ma to miejsce po godzinach pracy urzędu i Inspekcji weterynaryjnej, to do kogo wtedy można zgłosić taki przypadek?

III. Różne dzikie zwierzęta ingerujące w życie mieszkańców miast i gmin

A. Wilki

- Jak postępować w przypadku zagryzienia gospodarskich psów i zwierząt gospodarskich przez dzikie zwierzęta, np. wilki?
- Jak pisać wnioski o odstrzały redukcyjne, o płoszenie zwierząt, np. wilków?
- Przypadek: Wilki, które są pod ochroną coraz częściej spotyka się na terenie gminy, podchodzą one do domostw. Jak gmina powinna zareagować przy ogromnej liczbie zgłoszeń w tej sprawie?
- Jak wygląda odpowiedzialność prawna za żywe zwierzęta, np. wilki pojawiające się na terenach zurbanizowanych?
- Jak zadbać o wyższe bezpieczeństwo w przypadku gdy wataha wilków zagraża psom i innym zwierzętom gospodarskim, a uzyskana zgoda na płoszenie jest dozwolona w odległości 100 metrów?
- Jakie stosować zasady bezpieczeństwa w przypadku wilków? Jaki jest bezpieczny odstęp?

B. Łosie

- Jak wygląda odstrzał łosi na terenie miasta? Jakie są planowane zmiany w tym zakresie?
- Przypadek: Padły łoś leży na prywatnej nieogrodzonej działce. Jaki organ powinien zutylizować padłego łosia?
- Co, jeśli dzikie zwierzę np. łoś jest pod ścisłą ochroną gatunkową, a siedliska są w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowań?

C. Bobry

- Jak poradzić sobie z bobrami, które powodują zalania na terenie zabudowy gminnej?
- Jak powinien wyglądać wniosek o zgodę na rozebranie tam stworzonych przez bobry, aby został pozytywnie rozpatrzony?
- Przypadek: Populacja bobrów się rozrosła, bobry powodują szkody w uprawach. Rolnicy zgłaszają te problemy do urzędów. Jak postępować w tej sytuacji?
- Co napisać we wniosku dotyczącym odstrzału populacji bobrów?
- Jak uzyskać zgodę od Wód Polskich na rozbudowę tamy wykonanej przez siedlisko bobrów?

D. Lisy i Borsuki, Nietoperze

- Przypadek: Rozprzestrzeniająca się wścieklizna wśród lisów – jaki jest zakres kompetencji gminy?
- Przypadek: Kolonia nietoperzy zasiedlająca budynek sakralny zanieczyszcza tam powierzchnię. Jakie procedury urząd powinien wszcząć?
- Jak należy postąpić w przypadku zgłoszeń mieszkańców o regularnym przebywaniu lisa przy posesjach w obszarze zamieszkałym, jeśli gmina nie posiada narzędzi oraz środków finansowych na takie zadanie?

E. Żubry i Niedźwiedzie

- Przypadek Zgłaszane zostają przypadki niedźwiedzia i żubra: zwierzęta objęte ochroną grasują na posesjach mieszkańców i powodują szkody. Sprawy zostają zgłoszone do nadleśnictwa, ale jednostka nie jest w stanie nic z tym zrobić, gdyż zwierzęta są zdrowe. Co w takim razie powinna zrobić gmina?
- Przypadek: Szczyt populacji niedźwiedzi. Urząd prowadzi wykaz zgłoszeń incydentów powodowanych przez niedźwiedzie. Te zwierzęta są pod ochroną i gmina nie ma szerokiego pola możliwości do załagodzenia sprawy. Jakie dodatkowe działanie gmina mogłaby podjąć?
- Co w przypadku, gdy żubry sprowadzane do środowiska ponownie, czynią spore szkody rolnikom? Jakie jest postępowanie?
- Jakie należy zorganizować akcje edukacyjne w zakresie niedźwiedzi (był widziany na wsi, na końcu

miasta)?

IV. Ptactwo

- W jaki sposób pomóc rannym ptakom?
- Przypadek: Dzikie gęsi dokonujące przelotów w okolicach zagłębień zbiorników wodnych czy przez pola zasiane rzepakiem i zbożami, powodują szkody - Jakie działania zapobiegawcze warto wprowadzić, aby zminimalizować szkody spowodowane przez dzikie gęsi?
- Przypadek: gęsi złożyły jaja na terenie firmy prywatnej. Firma oczekuje odłowienia zwierzyny na koszt miasta. Jakie procedury urząd miasta powinien wszcząć?
- Żurawie: nie ma podmiotu odpowiedzialnego za szkody żurawi. Jaki organ powinien sprawować na tym odpowiedzialność?
- Co w przypadku, jeśli prawo nie przewiduje żadnych odszkodowań w sprawie żurawi dokonujących szkód na zasiewach na polach kukurydzy?
- Przypadek: Łabędzie przegapiają moment odlotu w okresie jesiennym, przymarzają im łapki i przywierają do powierzchni zbiorników wodnych. Jak profilaktycznie warto zadbać o takie zwierzęta?
- Kwestia gołębi: jaki sposób gmina może, nieinwazyjnie, poradzić sobie z kolonią gołębi zanieczyszczających obszar gminy?
- Przypadek: dzikie gołębie, które mają siedlisko na terenie szkoły. Jakie podjąć działania, aby przenieść siedlisko gołębi?
- Jak poradzić sobie z siedliskiem gołębi na balkonach mieszkańców, gdzie składają jaja?
- Jak radzić sobie z mewami w miejscowościach nadmorskich, w szczególności w okresie letnim, kiedy jest okres lęgowy i powoduje to zagrożenie dla młodych mew, wymagających interwencji?
- Jak się dokonuje prawidłowego przewozu ptaków chronionych, np. bocian?
- Jakie procedury wszcząć w przypadku zniszczenia gniazda bociana w wyniku wichury?
- Przypadek: Bociany wiją gniazda na słupach energetycznych. Zgłaszamy do służb energetycznych. Jak profilaktycznie zadziałać, aby uniknąć większej liczby takich przypadków?
- Jakie procedury przeprowadzić w momencie kiedy pisklę wypadło z gniazda, a urzędnik jest poza pracą?
- Obszary zagrożone ptasią grypą: jakie procedury wprowadzić? Jak zaangażować klinikę weterynaryjną? W jakich miejscach umieszczać tablice ostrzegające o obszarze zagrożonym ptasią grypą? W jaki sposób poinformować mieszkańców?
- Przypadek: Kiedy zakończyć zakaz wypuszczania drobiu na obszarze zagrożonym ptasią grypą? Do kiedy taki zakaz obowiązuje?
- Kwestia ptaków: gawrony, które zaśmiecają teren parku. W jaki sposób uzyskuje się wniosek o odstraszanie ptaków?
- Jeśli bocian jest gatunkiem chronionym to dlaczego gmina ma podejmować interwencję? Często weterynarz nie wie, jak zająć się takim dzikim ptakiem i nie chce przyjechać na miejsce. Co w takiej sytuacji?
- Jeśli gniazdo bociana znajdujące się na terenie prywatnym, np. na konarze drzewa (bez korony) ulegnie uszkodzeniu to do kogo można się zgłosić w celu jego zdjęcia/naprawy?

V. Pozostałe - zwierzęta bezdomne

- Przypadek: Mieszkańcy mają koty w domu i informują urząd, że podrzucił ktoś im koty. W jaki sposób w ujęciu prawnym legalnie odmówić interwencji wobec takich bezdomnych zwierząt?
- Przypadek: Jaka jest prawna procedura odebrania zwierzęcia od właściciela i obciążenia ich kosztami?

- Do jakiego momentu mamy uznawać zwierzę za bezdomne czy wolnożyjące?
- Czy jako podmioty zarządzające, mamy ustawowy obowiązek umieszczania kotów, psów w schronisku?
- Czy organem pomocniczym jest stowarzyszenie wspomagające walkę z bezdomnością wśród zwierząt?
- Gdzie należy dokonać weryfikacji schronisk w danym województwie? Jaki typ umów urząd powinien podpisywać z lekarzem weterynarii, z firmą utylizacyjną?
- Przypadek: znakowanie zwierząt. Czy urząd ma obowiązek znakowania zwierząt? Czy powinno się dokonywać znakowania zwierząt?
- Czy rannym gatunkiem chronionym może zająć się weterynarz, z którym gmina ma umowę?
- Co, w przypadku, gdy dzikie zwierzę jest pod ochroną i nie można stosować barier zapachowych?
- Kto oprócz powiatowego może wydać decyzje o odbiorze? W przypadku domu, w którym przebywa 70 zwierząt w złych warunkach, powiatowy inspektorat weterynarii
- Jakie kompetencje są w odbiorze zwierząt domowych rzekomo źle traktowanych ma DIOZ?
- Czy gmina może obciążyć właściciela kosztami umieszczenia psa w schronisku? A jeśli gmina wyda decyzje odmowną, to czy muszą je zwrócić? I kto ponosi koszt za ich odbiór przez DIOZ?
- Odebrano interwencyjnie na dwa psy. Okazało się, że właściciel posiadał sądowy zakaz posiadania psów. Zostanie wydana decyzja o ich odbiorze. Psy przebywają w schronisku. Pytanie, czy mogą już trafić do adopcji, biorąc pod uwagę, że nie mogą wrócić do właściciela? Złożono również zawiadomienie do prokuratury przez fundację odbierającą psy. Czy należy poczekać, czy dać szansę psom na nowy dom? Co, w przypadku psa odziedziczonego po zmarłej osobie? Nowi właściciele nie mogą się nim zająć, a schronisko odmawia przyjęcia prywatnym osobom.

Prowadzący:

Maciej Nowicki

Starszy specjalista ds. ochrony środowiska i efektywności energetycznej w Wydziale Środowiska i Obszarów Wiejskich Urzędu Miejskiego w Żninie. Od ponad pięciu lat prowadzi sprawy związane z ochroną zwierząt oraz zapobieganiem chorobom zakaźnym zwierząt.

Na co dzień odpowiada za realizację zadań własnych i zleconych gminy w zakresie ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii dobrostanu zwierząt, interwencji, współpracy z inspekcjami oraz wdrażania przepisów dotyczących przeciwdziałania zagrożeniom epizootycznym.

Absolwent Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Doświadczenie zawodowe zdobywa w administracji samorządowej, łącząc praktyczną znajomość przepisów z codzienną współpracą z mieszkańcami i służbami weterynaryjnymi

Terminy i szkolenia

Data: 09 grudnia 2026 10:00-15:00
Miejsce: Wideoszkolenie

Prawa autorskie do niniejszego programu przysługują Private Corporate Consulting Sp. z o.o. Udostępnianie, kopiowanie i przerabianie niniejszego programu bez pisemnej zgody Private Corporate Consulting Sp. z o.o., zagrożone jest odpowiedzialnością karną oraz cywilną